

שמנה פרקים - שיעור 3 – מקורות

1. אמר שמואל בן-יודא אבן תבון: אמר הרב המחבר, זכר צדיק לברכה:

הנה בארנו בפתיחת זה החבור, מה היתה הסבה בשום המחבר זאת המסקת בזה הסדר; וזכרנו גם כן רב התועלת בזאת המסקת (הקדמה לסדר זרעים). ונעזנו פעמים רבות במה שקדם בזה החבור, לדבר בזאת המסקת בענינים מועילים ולהאריך בה קצת אריכות (שם) - מפני שהיא קטנה. ואף על פי שתראה מבארת וקלה להבין ולעשות מהשכוללת - אינה קלה על כל בני אדם, ואין כל עניינה גם כן מובנים מבלי פרוש ארוך, עם היותה מביאה לידי שלמות גדולה והצלחה אמתית - ומפני זה ראיתי להרחיב בזה המאמר. וכבר אמרו רבותינו, זכרונם לברכה, האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקים "מלי דאבות" (בבא קמא ל א). ואין אצלנו מעלה גדולה מחסידות אלא נבואה - והיא המביאה אליה, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה: "חסידות מביאה לידי רוח הקדש" (משנה סוטה ט טו). - הנה התבאר מדברייהם, שקיום מאמרי זאת המסקת מביא לידי נבואה. והנני עתיד לבאר אמתת הדבר ההוא, מפני שהוא כולל חלק גדול מהמדות הטובות.

וראיתי להקדים קדם שאתחיל בפרוש ההלכה, פרקים מועילים; וידע מהם האדם הקדמות, ויהיו לו גם כן מבוא ומפתח במה שאני עתיד לפרש. וידע, שהדברים אשר אמר בפסקים אלו ובמה שאניבא מוהפרוש, אינם דברים שבדיתים מעצמי, ולא פרושים שחידשתיים. אמנם הם ענינים לקטנים מדברי חכמים במדרשות ותלמוד וזולתם מחבוריהם; ומדברי הפילוסופים גם כן הקדמונים והחדשים, ומחבורי הרבה בני אדם - ושמע האמת ממי שאמר.

ואפשר שאביא לפעמים מאמר אחד בלו מספר המפורסם בלשונו - ואין בכל זה רע. ואני מתפאר במה שאמרתי מי שקדם ממני - שאני כבר התנדיתי בזה - ואף על פי שלא אזכיר: "אמר פלוני" - שזה אריכות אין תועלת בה. ואפשר שיהיה מביא זכרון שם האיש שהוא לחשב מי שאין לו חד: שהדבר ההוא נפסד ובתוכו רע, שלא יבינהו - ומפני זה ראיתי שלא לזכר האומר, שפונתי להועיל הקורא ולבאר לו ענינים הצפונים בזאת המסקת. ואני אתחיל עתה לזכר הפרקים אשר ראיתי להקדימם הנה לפי כונתי, והם: שמונה פרקים.

2. הקדמת הרמב"ם למשנה

...וכאשר השלים כל מה שהדיינים צריכים לו התחיל אבות. ועשה כן לשתי סבות, האחת, כדי להודיעך אמתות המסורת והקבלה שהיא אמת, חבורה מפני חבורה, ולפיכך צריך לכבד את האיש החכם ולהחשיבו במעלה רמה מפני שהוא נושא הקבלה, והרי הוא בדורו כמו אלו בדורותם.

והסבה השנית כדי להשמיענו במסכתא זו מוסר כל חכם מן החכמים ע"ה כדי שנלמד מהם מבחר המדות, והדיינים זקוקים להם יותר מכל אדם, כי אם לא ילמד ההמון מוסר אין הדבר מזיק לכלל, ולא הזיק אלא לעצמו בלבד, אך אם לא יהיה הדיין בעל מוסר ומנומס הרי הוא אובד ומאבד את העם בנוקיו, ולפיכך התחיל באבות במוסר לדיינים היו מתונים בדין, ואם נהג הדיין בדרכי המוסר שנכללו במסכת אבות להיות מתון בדין, אל ימהר לחרוץ משפט... וכיון שהדיין צריך לכל דברי מוסר אלה להתנהג בהם, כמה נאה סדר אבות אחר סנהדרין וכל הנספח לה שהיא כוללת כל דברי המוסר הללו, ונוסף לכך דברי מוסר המביאים לידי פרישות בעולם, וכבוד התורה ולומדיה ולכל מעשה הצדק ויראת שמים.

3. הכוזרי מאמר שלישי ב-ה

ב. אמר הכוזרי: אם כן ספר לי מעשה החסיד שבכם היום.

ג. אמר החבר: החסיד הוא הנוהר במדינתו, משער-מחלק לכל אנשיה טרפם וכל ספקם, וינהג בהם בצדק, לא יונה אחד מהם, ולא ייתן לו יותר מחלקו הראוי לו. וימצאם בעת צרכו אליהם שומעים לו, ממהרים לענותו בעת קראו, יצווים - ויעשו כמצוותו, ויזהירם - ויזהרו.

ד. אמר הכוזרי: על חסיד שאלתיך, לא על מושל.

ה. אמר החבר: החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושי וכוחותיו הנפשיים והגופיים, ומנהיגם ההנהגה הגופיות, כמו שנאמר [משלי ט"ז ל"ב]: 'ומושל ברוחו מלוכד עיר'. והוא המוכן לממשלה, כי אלו היה מושל במדינה היה נוהג בה בצדק כאשר נהג בגופו ונפשו, וחסם הכוחות המתאווים, ומנע אותם מן הריבוי אחר אשר נתן להם חלקם. והספיק להם מה שימלא חסרונם, מהמאכל המספיק והמשתה המספיק על הדרך השווה, והרחיצה וכל צרכיה על הדרך השווה ג"כ, וחסם הכוחות הכעסניים המבקשים לניצוח, אחר אשר נתן להם חלקם בניצחון המועיל בדברי החכמות והדעות וגערות האנשים הרעים. ונתן לחושים חלקם במה שמועיל לו, ומשתמש בידיו ורגליו ולשונו בעניין הצורך ובחפצו המועיל, וכן השמע והראות וההרגשה המשתתפת הולכת אחריהם, ואחר כן היצר והרעיון והמחשב והזיכרון, ואחר כן הכוח החפצי המשתמש בכל אלה, והם משמשים עובדים לחפץ השכל.

4. שמנה פרקים - הקדמה

וְכָבֵד אֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנוּ לְבָרְכָהּ, הָאֵי מֵאֵן דְּבָעֵי לְמַהְיֵי חֲסִידָא לְקִיָּם "מְלֵי דְאֲבוֹת" (בבא קמא ל א). וְאֵין אֶצְלָנוּ מַעֲלָה גְדוֹלָה מִחֲסִידוֹת אֶלָּא נְבוּאָה - וְהִיא הַמְּבִיאָה אֵלֵיָּהּ, כְּמוֹ שְׁאֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנוּ לְבָרְכָהּ: "חֲסִידוֹת מְבִיאָה לְיַדֵּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ" (משנה סוטה ט טו). - הִנֵּה הַתְּבָאָר מְדַבְּרִיהֶם, שְׁקִיּוּם מֵאֶמְרֵי זֹאת הַמְּסַכֶּת מְבִיא לְיַדֵּי נְבוּאָה. וְהִנְנִי עֹתִיד לְבָאָר אֶמְתַּת הַדְּבָר הַהוּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כּוֹלֵל חֵלֶק גְּדוֹל מִהַמְּדוּת הַטּוֹבוֹת.

5. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק כז

הוא שכבר התבאר במופת שהאדם יש לו ב' שלמיות, שלמות ראשון והוא שלמות הגוף, ושלמות אחרון והוא שלמות הנפש, ושלמותו הראשון הוא שיהיה בריא על הטוב שבעניניו הגשמיים, וזה לא יתכן אלא במצאו צרכיו בכל עת אשר יבקשם והם מזוונותיו ושאר הנהגת גופו כדירה ומרחץ וזולתם, וזה לא ישלם לאיש אחר לבדו כלל, א"א להגיע כל אדם אל זה השיעור אלא בקבוץ המדיני כמו שנודע שהאדם מדיני בטבע, ושלמותו האחרון הוא שיהיה משכיל בפעל, והוא שידע כל מה שיכולת האדם לדעתו מכל הנמצאות כפי שלמותו האחרון, ומבואר הוא שזה השלמות האחרון אין בו מעשים ולא מדות, ואמנם הוא דעות לבד, וכבר הביא אליהם העיון וחייבה אותם החקירה, ומבואר הוא ג"כ שזה השלמות האחרון הנכבד א"א להגיע אליו אלא אחר הגיע השלמות הראשון, כי האדם א"א לו שיצייר מושכל ואפילו ילמדוהו אליו כל שכן שיתעורר לו מעצמו, בעוד שיש לו כאב או רעב חזק או צמא או חוס או קור חזק, אבל אחר הגיע השלמות הראשון אפשר להגיע אל השלמות האחרון אשר הוא הנכבד בלא ספק, והוא סבת החיים המתמידים לא זולתו,

6. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק נד

והמין הרביעי הוא השלמות האנושי האמתית, והוא כשיגיעו לאדם המעלות השכליות, ר"ל ציור המושכלות ללמוד מהם דעות אמתיות באלהיות, וזאת היא התכלית האחרונה, והיא משלמת האדם שלמות אמתית, והיא לו לבדו, ובעבורה יזכה לקיימות הנצחי, ובמה האדם אדם. ובחן כל שלמות מן הג' השלמיות הקודמים, תמצאם לזולתך לא לך, ואם אי אפשר לפי המפורסם מבלעדו היותם גם לך, הם לך ולזולתך, אבל זה השלמות האחרון הוא לך לבדך אין לאחר עמך בו שתוף כלל, יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך, ומפני זה ראוי לך שתהיה [השתדלותך] להגיע אל זה הנשאר לך,...

7. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק נז

א"כ הכוונה אשר זכרה בזה הפסוק, הוא באורו, ששלמות האדם אשר בו יתהלל באמת, הוא להגיע אל השגת השם כפי היכולת, ולדעת השגתו בברואיו בהמציאו אותם והנהיגו אותם, איך היא, וללכת אחרי ההשגה ההיא בדרכים שיתכוין בהם תמיד לעשות חסד ומשפט וצדקה, להדמות בפעולות השם, כמו שבארנו פעמים בזה המאמר:

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ל עמוד א

אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין; רבא אמר: מילי דאבות;
ואמרי לה: מילי דברכות.